

Nieuw voor Groningen: Grote Aalscholver

Rik Winters

Op 6 januari 2008 was ik wat aan de vroege kant bij het Hoornse Meer, aan de zuidkant van de stad Groningen. De te checken meeuwen waren nog maar in klein aantal aanwezig, maar er zaten wel een paar Aalscholvers *Phalacrocorax carbo*. Tijdens een vluchtige blik viel bij één Aalscholver de scherpe hoek van de keelzak op. Deze hoek is voorzover bekend het enige kenmerk waarmee betrouwbaar onderscheid te maken is tussen 'onze' continentale ondersoort *P. c. sinensis* en de Britse en Noorse Grote Aalscholver, de nominaat *P. c. carbo*. Vergelijking met de andere aanwezige Aalscholvers maakte duidelijk dat de vogel inderdaad een erg scherpe keelzakhoek toonde, maar hoe scherp was scherp genoeg? Theo Bakker wist telefonisch te melden dat de grens zo rond de 55 graden lag. De hoek van de vogel in kwestie leek daar ruim aan te voldoen. Redelijke plaatjes waren snel gemaakt en seconden voor Martin Olthoff aankwam, vloog de vogel op en verdween over het meer. Ter vergelijking maakte ik foto's van alle andere aanwezige Aalscholvers en tegen de schemering dook een andere vogel op die ook een behoorlijk scherpe keelzakhoek toonde.

Thuisgekomen bleek na enig meet- en leeswerk dat beide vogels met de scherpe keelzakhoek voldeden aan het criterium voor Grote Aalscholver (50 respectievelijk 55 graden). De dagen daarna waren beide vogels regelmatig aanwezig op de steiger. De laatste melding dateert van 16 januari. Of alle meldingen even betrouwbaar zijn, valt echter te betwijfelen: zelden werd melding gemaakt van de keelzakhoek, maar enkele malen wel van het duidelijk grotere

formaat – terwijl de vogels in kwestie niet waarneembaar groter waren dan de andere Aalscholvers. Beide vogels zijn inmiddels door de CDNA aanvaard en zijn daarmee de eerste aanvaarde Grote Aalscholvers voor de provincie Groningen (Van Dongen et al. 2008, *De Grauwe Gors* 36: 97-98).

Beschrijving en determinatie

Het uiterlijk van beide Grote Aalscholvers week alleen op enkele details af van de gebruikelijke Continentale Aalscholvers, die ook altijd wel op de steigers van het Hoornse Meer aanwezig waren. De eerste vogel was zwartachtig met een paar witte veertjes op de plek waar bij de adulte Continentale Aalscholvers een dijvlek zichtbaar was; witte kopveren had deze vogel niet. De vogel was ongeveer even groot als de Continentale Aalscholvers, maar was iets forser gebouwd. Met name de kop leek iets zwaarder en langgerechter en de nek was dikker. De andere vogel had geen witte veertjes op de plek van de dijvlek, maar had juist een paar witte kopveertjes. Verder leek hij in formaat en kleur sterk op de eerste vogel. Beide vogels waren vermoedelijk net aan hun derde kalenderjaar begonnen (dus ruim anderhalf jaar oud, in hun tweede winter).

De door de CDNA aanvaarde gevallen tot 2008 hebben vrijwel zonder uitzondering betrekking op grote exemplaren die vaak door hun formaat opvielen. Mannetjes van de Grote Aalscholver kunnen aanzienlijk groter zijn dan beide geslachten van Continentale Aalscholver en het is daarom aannemelijk dat alle gevallen tot 2008 op mannetjes betrekking hebben. De overlap in maten is voor vrouwtjes Grote Aalscholver

Grote Aalscholver met adulte Continentale Aalscholver – Hoornse Meer – 6 januari 2008

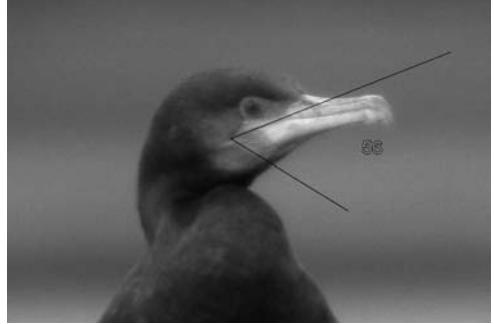
en mannetjes Continentale Aalscholver echter nagenoeg volledig (Newson et al. 2004). In het veld is het niet mogelijk om de beide geslachten van elkaar te onderscheiden en dus is het formaat in minder dan de helft van de gevallen een bruikbare indicatie voor

de ondersoort. Voor de vogels die niet door hun formaat opvallen, is de keelzakhoek het enige betrouwbare kenmerk (Newson et al. 2004), en daarvan moet je ook nog eens weten hoe die hoek bepaald moet worden. Het gaat om de hoek tussen de lijn tussen

Grote Aalscholver (vogel 1) – Hoornse Meer – 5 januari 2008
detail van de kop met hulplijnen gebruikt voor bepaling van de keelzakhoek

Grote Aalscholver (vogel 2) – Hoornse Meer
6 januari 2008 – detail van de kop met hulplijnen

de boven- en ondersnavel (de ‘mondlijn’) en de lijn tussen de grens van de (witte) bevedering en de gele keelzak (zie foto’s). Het is van belang dat de vogel recht van opzij gezien (en liefst gefotografeerd) wordt. Bij de Continentale Aalscholver is deze hoek doorgaans rond de 90 graden. Als de hoek 65 graden of kleiner is, dan is de vogel een Grote Aalscholver: zo’n kleine hoek is bij een Continentale Aalscholver nog niet aangetroffen. Diverse andere kenmerken zijn genoemd als verschil tussen beide ondersoorten. Geen enkele is echter bruikbaar gebleken als kenmerk, met name door de grote overlap tussen beide ondersoorten (Newson et al. 2005, Millington 2005).

Verspreiding en voorkomen

Grote Aalscholver is een broedvogel van de Britse Eilanden, IJsland, het westen van Noorwegen tot aan het Kola-schiereiland in Rusland (Van den Berg & Bosman 2001).

In Nederland staat de Grote Aalscholver te boek als een zeldzaamheid, waarvan tot en met 2005 slechts zeventien vogels werden aanvaard (Van der Vliet et al. 2006). Het merendeel van deze gevallen betrof bovendien ge(kleur)ringde vogels, met terugmeldingen uit Ierland, Groot-Brittannië en Noorwegen (Van den Berg & Bosman 2001). In het onlangs gepubliceerde

CDNA-jaarverslag over 2007 bleek dat in het archief van het Britse ringstation nog zes ringterugmeldingen bekend waren. Daarnaast werden nog enkele veldwaarnemingen aanvaard, waaronder de bekende en veel bezochte vogel van het Engelenmeer bij Den Bosch, waarmee het totale aantal gevallen voor Nederland tot en met 2007 op 28 komt (Ovaa et al. 2008).

Geïnspireerd door het ‘spektakel’ aan het Hoornse Meer spitte Theo Bakker zijn verzameling Aalscholverkoppen nog eens door. Dit leverde nog twee vogels op die aan het relevante kenmerk voldeden. Indien aanvaard door de CDNA zijn dit de eerste twee gevallen voor de provincie Groningen. Buiten de provincie kregen vogelaars ook de smaak te pakken, met een reeks meldingen verspreid over het land (Van Dongen et al. 2008). Indien ze allemaal aanvaard worden, is het aantal gevallen voor Nederland in één winter meer dan verdubbeld.

In de zomer van 2008 bleek bovendien in Zeeland een Grote Aalscholver te hebben gebroed (Slaterus & Van der Spek 2008) en in augustus werd in IJmuiden al weer een (juveniel) exemplaar gemeld. Op 31 augustus 2008 was een juveniele Grote Aalscholver aanwezig op het Oostelijk Eemshaventerrein (pers. obs.).

Vanwege de 'lulligheid' van het beslissende kenmerk (je hebt er een goede foto en een geodriehoek bij nodig) en de lage adrenalinefactor van Aalscholvers mag echter verwacht worden dat weinig vogelaars aandacht aan de ondersoort besteden en het aantal aanvaarde gevallen een bleke afspiegeling vormen van het voorkomen. Met een beetje oefening is het kenmerk van de keelzakhoek vrij eenvoudig in te schatten en met een gedigiscope plaatje en een geodriehoek is thuis de determinatie eenvoudig rond te maken. Met een beetje goede wil weten we dan over een jaar dat Grote Aalscholver waarschijnlijk gewoon een schaarse doortrekker en wintergast is waar altijd overheen gekeken is.

Literatuur

- van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 2001. *Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Tweede, herziene druk.* GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- van Dongen, R.M., R. Hofland & P.W.W. de Rouw 2008. *Recente meldingen januari-februari 2008.* *Dutch Birding* 30: 132-141.
- Millington, R. 2005. *Identification of North Atlantic and Continental Cormorants.* *Birding World* 18: 112-123.
- Newson, S.E., B. Hughes, I.C. Russell, G.R. Ekins & R.M. Sellers 2004. *Sub-specific differentiation and distribution of Great Cormorants Phalacrocorax carbo in Europe.* *Ardea* 93: 3-10.
- Newson, S., G. Ekins, B. Hughes, I. Russell & R. Sellers 2005. *Separation of North Atlantic and Continental Cormorants.* *Birding World* 18: 107-111.
- Ovaa, A., J. van der Laan, M. Berlijn & CDNA 2008. *Rare birds in the Netherlands in 2007.* *Dutch Birding* 30: 369-389.
- Slaterus, R. & V. van der Spek 2008. *Recente meldingen mei-juni 2008.* *Dutch Birding* 30: 270-288.
- van der Vliet, R.E., J. van der Laan, M. Berlijn & CDNA 2006. *Rare birds in the Netherlands in 2005.* *Dutch Birding* 28: 345-365.

Grote Aalscholver juveniel – Eemshaven-Oost – 31 augustus 2008

